

ואין לומר שקדשוהו בענין שיוהכ"פ יחול בשבת, שהרי מבואר בסוגיא שאין חייבים חטאת על יוהכ"פ וכמו שכתבו התוס'. ונראה כוונת הריטב"א, שאכן יוהכ"פ האמתי חל באחד מימות השבוע, אלא שב"ד לא קדשו את החודש משום הגזרה, כיון שהקידוש מצות עשה הוא, אין אומרים בזה 'הרג ואל יעבור'. וממילא העם שבגולה לא ידע מתי הוא, ואין כאן עבירה אלא אונס. והואיל ולא נהגו העם יוהכ"פ, אמרו ב"ד שינהגו יוהכ"פ בשבת, שלא תשתכח תורת יוהכ"פ.

ב. מכלל דברי הריטב"א יש לשמוע, שאין חילוק בין 'הרג ואל יעבור' בין יחיד לציבור, ואף בסכנה המרחפת על הכלל, אומרים 'הרג ואל יעבור' ככל דיני היחיד.

ג. עוד על 'הרג ואל יעבור' על קיום מצות עשה – ע' במובא בסנהדרין (עד).

תניא, אמרו לו לרבי יהודה...' – ע' במובא לעיל ק.

דף קב

הערות; ראשי פרקים לעיון

ד' יהודה ור' אלעזר סברי, כל שאתה מצווה על דמו אתה מצווה על אבריו... ורבנן סברי לא תאכל הנפש עם הבשר אלא בשר לחודיה...' – לכאורה נראה שגם חכמים נצרכים להקש דם ואבר מן החי, שממנו יש ללמוד התר לאבר מן החי של דגים וחגבים. (שמותר לאכלם חיים, כדתניא בתוספתא דתרומות, וכמו שפרשו התוס' בשבת ז:), אלא שלשיטתם יש דרשה נוספת לפטור כל מי שבשרו אסור. (וכן משמע בפרי חדש – יג. וע"ש בפרי מגדים – מ"ז סק"א).

אך אין במשמע כן מדברי התוס' בסנהדרין (נט. ד"ה ורבנן), שנראה מדבריהם שחכמים למדים רק חזק לבלתי אכל הדם לענין אחר. וצריך עיון. (אכן לר' מאיר אין צורך בדרשה זו למעט דגים וחגבים, שלשיטתו לא שייך האיסור אלא בבהמה בלבד, כדלהלן).

ונראה שאין צורך בהקש זה למעט דגים וחגבים, שהם ממועטים בלאו הכי, לפי שנאמר הנפש עם הבשר; בשר בנפשו דמו, ואלו אינם בכלל 'בשר' סתם (כמפורש להלן ובגדרים נד: – לענין נודר מן הבשר). תדע, מכך שגם בן נח פטור עליהם (כדמשמע ברמב"ם – מלכים ט), והלא לבן נח אין כל חילוק בין בהמה וחייה ובין דגים וחגבים, ששניהם אינם טעונים שחיטה ושניהם דמים מותר לו – אלא ודאי אינו חייב משום שאינם 'בשר'.

(ועיין שם (בה"א) ברדב"ו, שהיא הסיבה שב"נ פטורים על אבר מן החי בעוף לדעת הרמב"ם, שפסק שגם עוף אינו בכלל 'בשר' סתם.

אך לכאורה תלוי הדבר במחלוקת הראב"ד והרמב"ן (בחיודושו להלן קג.), שהראב"ד הוכיח שחלב קרוי בשר, מכך שמתחייבים עליו משום אבר מן החי. (ואין לפרש כוונתו שהסוגיא שם מדברת על חיוב 'בשר מן החי' – שאם כן לא היה חייב גם משום בשר מן החי וגם משום טרפה לר' יוחנן, כמו שכתבו הראשונים. וע' גם בשעה"מ – איסור"ב דף סה.). ואילו הרמב"ן דחה ראיתו, שאין צריך שם 'בשר' לאבמ"ה שהרי כתוב 'לא תאכל הנפש עם הבשר', כלומר, האיסור הוא על אכילת הנפש. אך נראה שאף לפי הרמב"ן שהחיוב הוא על אכילת 'הנפש' אפילו אינו בשר, מ"מ לא נאסר אלא בסוג בע"ח שבשרו נקרא 'בשר', כמפורש בכתוב.

ויש לעיין לפי"ז במה שמיעטו (בסנהדרין נז.) שרצים מאיסור אבר מן החי לבן נח, לפי שאין דמם חלוק מבשרם, הא לאו הכי – אסור, ומשמע שהם בכלל 'בשר'.

וכמו כן צריך עיון בכל זה, האם גם בלשון תורה אין העופות והדגים בכלל 'בשר' סתם. ולכאורה נראה שהעוף נקרא 'בשר' כמו שנאמר 'הבשר עודנו בין שניהם'. וכן משמע משם שגם דגים בכלל 'בשר', שהרי אומר 'אתה אמרת בשר אתן להם... הצאן ובקר ישחט להם... אם כל דגי הים...'. (וע' בהגהות ריעב"ץ להלן קד). וצריך עיון. ובמנחת חינוך (תנב, יב) נתן טעם אחר לכך שדגים וחגבים אין בן נח מוזהר עליהם – משום שאין דמם חלוק מבשרם. וע"ע פרי מגדים יו"ד סב סק"ב).

'במשהו בשר גידין ועצמות' – בחדושי רבנו חיים הלוי (מאכלות אסורות ד, ג) כתב לבאר שאין הבשר והגידים והעצמות כולם מגוף האיסור, אלא גוף האיסור הוא אכילת הבשר, אלא שהגידין והעצמות מהוים צירוף לבשר להשלימו לכזית, בכך שהם מחוברים עמו להיות הכל אבר כברייתו. (ועיין שם עוד באריכות, בבאר הסוגיא לשיטת הרמב"ם).

ובזה הסביר את מה שכתב הרמב"ם שאם חתך את האבר לחתיכות, ובכל חתיכה אין 'כזית' – פטור (אם אין כזית בכל הבשר שאכל, כי אז מתחייב מדין 'בשר מן החי'). ואילו היו הגידין והעצמות מגוף האיסור, הלא היה די במה שיש בכל חתיכה וחתיכה בשר גידין ועצמות, שהרי בכל מקצת ומקצת מן האבר הרי הוא 'כבריייתו', ואין צורך כלל בצירוף עצמות שבחתיכה זו לבשר בחתיכה האחרת – אלא משמע שהגידין והעצמות נצרכים כדי להשלים את השיעור בבשר לחייב עליו, ועל כן מובן שאין לצרף לשיעור אלא מה שהוא כבריייתו, אבל מה שהופרד מן הבשר אינו מצטרף אליו להשלימו לשיעור, שהרי אינו כבריייתו.

והנה כתב הגרעק"א (בפסחים כד:): לחדש, שהאוכל אבר מן החי שלא כדרך אכילה – חייב עליו, שהרי חידשה תורה שגידין ועצמות משלימים לאכילת כזית לחייב, הגם שאין דרך לאכלם.

וב'אבי עזרי' (תליתאה, מלכים ט, י) פקפק בדבריו מכמה צדדים;

א. נראה שאעפ"י שחידשה תורה שחייבים על גידים ועצמות, זהו רק אם התקינם באופן שנעשו ראויים לאכילה, אבל אם אוכלם כמות שהן – פטור, מאחר שאין זו אכילה כדרכה.

ב. גם אם נאמר שנתחדש שעצמות וגידים חייב על אכילתם אף שלא כדרך אכילה, אין ללמוד מזה על בשר – לאור דברי הגר"ח הנזכרים – שהרי הם אינם אלא צירוף להשלים הבשר לשיעור כזית, אבל גוף האיסור הוא הבשר, הלכך אין להשוותם לבשר וללמוד מהם להתחייב עליו שלא כדרך אכילה.

ג. כיון שאין לחייב על עצמות וגידים בלבד אלא רק עם בשר, הרי שאי אפשר לחייבו כשאוכל בשר שלא כדרך, כאילו אכל עצמות, שהרי בשאכל עצמות לבד אין עליו חיוב כלל. – 'סוף דבר, כל דברי הגרעק"א בזה צ"ע לי'.

(לכאורה יש לסייע לטענתו הראשונה, שאעפ"י שנתחדש לחייב על עצמות וגידים, אינו חייב עליהם אלא בכדרך אכילה – ממה שכתב במנחת חינוך (שסח, טז) שנוזר שאכל שלא כדרך אכילה – פטור, שהרי נאמר בו 'אכילה', ומשמע מפשטות דבריו שאפילו בהרצנים הדין כן, ואעפ"י שחייבתו תורה על אכילת הרצנים. ונראה שמבואר כן להדיא בתוס' בשבועות (כב: ד"ה אהתירא) לענין נוזר שאמר שבועה שלא אוכל חרצן, שכוונתו לאסור על עצמו אכילה שלא כדרך, שהרי בכדרך הרי הוא אסור בלאו הכי. – הרי מבואר שהנוזר פטור על אכילת חרצן שלא כדרך, הגם שחייבתו תורה על חרצנים.

ואולם נראה שזה רק בכגון שעירב דבר מר וכדומה, שגם אילו היו החרצנים כמאכל בעלמא, היה זה שלא כדרך, אבל כשאוכל חרצנים לבדם, הגם שלא התקינם והכנינם להיותם ראויים לאכילה – חייב עליהם. שזוהי גזרת הכתוב לחייב על חרצנים. וכן נראה בתוס' בניזר (לד: ד"ה מחרצנים), שכתבו שחייב על חרצנים וזגים אעפ"י שאינם ראויים לאכילה.

ואף כאן י"ל שעצמות וגידים חייב עליהם גם כשאינם ראויים, כהנחת הגרעק"א, ובלבד שיאכלם בצורה שאילו היו בשר, היה זה דרך אכילה, אבל אם עירב בהם דבר מר וכיוצא בזה – פטור. וכן משמע מדברי המנחת חינוך (תנב, ה) שנקט כן (כשם

שנקט באיסורי נזיר, כאמור), שאעפ"י שחייב על גידים ועצמות, אם עירב דבר מר וכדו' – פטור. והביא כן מהפמ"ג (ביו"ד סב).

(וע"ע להלן קג: שחייבים באבר מן החי בבליעה לבד. והנוב"י הוכיח מכאן שבליעה ללא לעיסה נחשבת 'דרך אכילה', ולסברת הגרעק"א יש לדחות ראייתו. וע' במש"כ שם).

ולפי סברת הגרעק"א, ללמוד מגידים ועצמות לגבי בשר, היה נראה שהוא הדין בנוזר, מאחר שנתחדש לחייבו על חרצנים, הוא הדין ב'חומץ יין' שנאמר בתורה, חייב גם אם אינו ראוי לשתיה – וזה דלא כדברי המנחת-חינוך (שם).

ואולם יש לחלק, שחומץ יין נאמר ב'לאו' נפרד מחרצנים, שלא כבשר וגידים ועצמות באבר מן החי. תדע, שאם לא כן, הלא דברי המנ"ח נסתרים לכאורה מהתוס' בנוזר (הנ"ל) שחייב גם על זגים שלא כדרך, כדין חרצנים – ועל כרחק משום שזגים וחרצנים נאמרו בלאו אחד, שלא כחומץ יין.

ואולם מהתוס' הנ"ל שלמדו זגים מחרצנים, אין להוכיח כדברי הגרעק"א ללמוד בשר מעצמות, שיש לחלק, כי הגידים והעצמות אינם מגוף האיסור אלא רק צירוף לבשר, כמוש"כ באבי עזרי עפ"י הגר"ח. וע"ע בענין זה במובא בנוזר לד – חוברת א).

(ע"ב) 'נטל צפור שאין בו כזית ואכלו...' – ואין לפטרו משום שאין כן דרך אכילה, שהרי אוכל בשר ללא בישול – שכיון שהעוף רך וראוי לאומצא, נחשבת 'דרך אכילה' בכך. (עפ"י תוס' פסחים כד: ד"ה פרט. וע"ע במובא במנחות צט אודות אכילת בשר חי, אם נחשבת זו לדרך אכילה).

'ובשר בשדה טרפה לא תאכלו – זה בשר מן החי' – ע' במובא לעיל סח מהרש"ר הירש ז"ל.

דף קג

'אכל חלב מן החי מן הטרפה...' – פירוש, שאכל כליה בחלבה, ולכך חייב משום 'אבר', אבל חלב שאינו אבר – הלא לר' יוחנן אין חייבים עליו גם משום 'בשר מן החי' וגם משום 'טרפה', שהרי 'לאו' אחד לשניהם. (עפ"י רמב"ן).

ואילו מדברי הרמב"ם (מאכלות אסורות ה, ב ה) מבואר שהחלב לבדו נקרא 'אבר' וחייבים עליו משום 'אבר מן החי' ולא משום 'בשר מן החי'. (ולזה נטה הרשב"א).

על הוכחת הראב"ד מכאן שהחלב נקרא 'בשר', מכך שהוא לוקה עליו משום 'אבר מן החי', ועל דחיית הרמב"ן את ההוכחה – ע' לעיל קב. ושיטת האגור (ע' בית יוסף – יו"ד צח) שאין שמו 'בשר'. וע"ע בשער המלך (איסור"ב דף סה.).

(ע"ב) 'חלקו מבחויץ מהו' – מפרוש רש"י נראה, שההלכה האומרת שמשך זמן אכילה היא בכדי אכילת פרס, ענינה להרחיב את הזמן, ולולא ההלכה, היה מתחייב רק כשאוכל אכילה אחת ממש, בזמן אחד. וע' בענין זה במובא בנבחים ע.

'מבפנים – רבי יוחנן אמר חייב, הרי נהנה גרונו בכזית' – כנראה מדובר שנהנה גרונו מכזית קודם שחילקו בפיו (גליונות קהלות יעקב).

לכאורה נראה שדבריו אמורים רק להתוס', שצריך אכילה כשהאבר שלם דוקא, אבל לרש"י, אעפ"י שחילקו בפיו, כיון שנהנה גרונו ממנו מכזית בבת אחת – חייב.